

فرهنگ و هنر در سالی که گذشت

۱۰ اتفاق مهم سال ۱۳۹۹ در حوزه فرهنگ و هنر

سالن‌های خالی

سالی که گذشت، از بهارش پید بود. جهان، زمینگیر شده بود و هنوز هم این ویروس مصائب به خاک ننشسته است. آنچه کرونا در ادامه به دنبال آورد، تعطیلی‌های بی‌دری برای عرصه‌های مختلف هنری بود. ویروس اول از همه جان سینما را گرفت. بعد به جان سالن‌های تئاتر افتاد و همزمان صدای موسیقی را در تالارهای مختلف کشور خاموش کرد. این وضع همچنان ادامه داشت و از روزگار بهتری خبر نمی‌داد. کار حتی به جایی رسید که وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی علنا خسارت‌های سنگین اصحاب هنر گفت. هنوز نیمی از سال جلو نیامده بودیم که سیدعباس صالحی در حاشیه جلسه «شورای هنر» از خسارت ۸ تا ۱۰ درصدی کرونا به اصحاب هنر گفت. مدیر پدیس سینمایی آزادی آمار احتی بالترپرد و از اوقات فروش ۹۹ درصدی گفت. بسیاری بر این باور بودند که کرونا در اولین قدم حوزه «سرگرمی» را هدف گرفت و این جمله مصادیق فراوان داشت؛ تئاتر، موسیقی، سینما، کافه نشینی، همایش‌های فرهنگی، دوره‌های آموزشی... ۷ ماه از آغاز کرونا در کشور گذشته بود و از این ۷ ماه، سینماها ۴ ماه بسته بودند. بعد از آن هم ترس و واکنش مردم از سالن‌های سینما هنوز به جای خود بود و شد آنچه شد.

کنسرت‌های آنلاین

با شروع کرونا و بسته شدن سالن‌ها برای اجرای کنسرت‌ها، صدای موسیقی هم رفته رفته خاموش می‌شد. با این حال، همچنان که در وضع پلتفرم‌ها اشاره کردیم، قابلیت‌های اجرای مجازی هم همچنان بیش از پیش خودش را نشان می‌داد. همزمان با ایام خانه نشینی، روزبه نعمت‌الهی از اولین خوانندگانی بود که رودروری صندلی‌های خالی کنسرت برپا کرد؛ کنسرتی آنلاین در سالن خالی برج میلاد. این اتفاق به همت شهرداری تهران میسر شد و استقبال بسیاری از مخاطبان را به همراه داشت. همین طور که به سال جدید نزدیک‌تر می‌شدیم، اجراهای آنلاین افزایش پیدا می‌کرد تا جایی که هر شب فروردین ماه، شاهد برگزاری یک کنسرت آنلاین بودیم. از جمله چهره‌های موسیقی که کنسرت آنلاین در این ایام برگزار کردند، می‌توان به حسام‌الدین سراج، رضا صادقی، حامد همایون، امید حاجیلی، مهدی یغمایی، رضایزدانی، سینا سرلک، حمید عسگری، مهدی جهانی، گروه رستاک و... اشاره کرد. همزمان با برپایی بعضی از این کنسرت‌ها، مبالغی هم برای کمک به نیازمندان، بیمارستان‌ها و کادر درمان جمع‌آوری می‌شد. همچنان اما یکی از پراوازه‌ترین کنسرت‌ها متعلق بود به کنسرت آنلاین همایون شجریان با همراهی اکثر مجتبی‌های تهران به رهبری بردیا کیارس که با نام «نسیم وصل» از محل تالار وحدت اجرا شد.

نمایشگاه مجازی کتاب

برگزاری نمایشگاه مجازی کتاب در ابتدای بهمن ماه امسال، یکی از اتفاقات مهم فرهنگی بود. پیش از این صحبت‌هایی درباره نمایشگاه کتاب مجازی عنوان شده بود اما اجبار و ناچاری کرونا کار را به جایی کشاند که بالاخره اولین نمایشگاه سراسری مجازی کتاب در ایران برگزار شد. روزهای ابتدایی این نمایشگاه با مشکلات نرم‌افزاری فراوان مواجه بود اما به تدریج برخی مشکلات برطرف شدند و کاربران توانستند به آن دسترسی داشته باشند. با پایان نخستین نمایشگاه مجازی کتاب تهران در روز جمعه ۱۰ بهمن هم اعلام شد در این نمایشگاه ۲۲۳ هزار و ۸۶۷ سفارش ثبت شده که از این تعداد ۱۲۲ هزار و ۴۵۸ سفارش ارسال و ۱۰۱ هزار و ۴۰۹ سفارش در انتظار ارسال هستند. همچنین در مدت زمان برگزاری این نمایشگاه، ۵۷۰ هزار و ۸۲۹ بسته از طریق پست و ۲۷ هزار و ۸۰۵ بسته از طریق خود ناشر ارسال شد. البته در این نوع نمایشگاه‌ها عموماً سازمان‌ها و نهادها و ارگان‌های مختلفی نیز شروع به خریدهای عمده می‌کنند و همین امر ممکن است این شبهه را ایجاد کند که میزان مشارکت مردم بالا بوده است. با این حال آمار تفکیکی ارائه نشد که مشخص باشد میزان مشارکت مردم و همچنین سازمان‌ها چقدر بوده است. بعضی ناشران همچنان از کیفیت پایین دسترسی به پلن‌های خود گله داشتند.

سردیس‌های متفاوت!

ماجرای سردیس‌های غیرخلاقانه، دور از چهره اصلی و بی‌کیفیت، بعد از شهادت سردار قاسم سلیمانی مطرح شد؛ به‌خصوص بعضی پیکره‌ها و سردیس‌هایی که از آن شهید بزرگوار ساخته و نصب کرده بودند، به هیچ‌وجه در شأن ایشان نبود که انتقاد بسیاری را هم به همراه داشت. بعد از آن مهم‌ترین حاشیه‌ها در این عرصه مربوط می‌شد به ماجرای باغ مجسمه خانه هنرمندان ایران. آبان ماه بود که سردیس‌هایی جدید از چهره‌های هنرمندان در این مکان نصب شد؛ سردیس‌هایی در جریان دومین سمپوزیوم مجسمه‌سازی مفاخر معاصر. در این سمپوزیوم قرار بود چهره‌هایی نظیر عباس کیارستمی، علی حاتمی، علی نصیریان، داوود رشیدی، پرویز فنی‌زاده، محمدعلی کشاورز و... را ببینیم اما بعضی سردیس‌ها هیچ شباهتی به سردیس اصلی نداشتند و در نهایت مایه انتقادات فراوان شدند. هر چند عباس مجیدی، رئیس هیأت‌مدیره انجمن هنرمندان مجسمه‌سازی، انتقادها را نپذیرفت اما این عدم شباهت، حتی خود هنرمندان را هم به واکنش واداشت. از جمله علی نصیریان که در گفت‌وگو با خبر ۳۰:۲۰ گفت: «خالق چهره شخصیت سردیس باید از خصوصیات چهره هنرمند آگاه باشد، نه اینکه با تخیل خود چیزی تقریباً نزدیک یا شبیه چهره من ساخته شود!» این البته بار اولی نبود که چنین سردیس‌هایی نصب می‌شد؛ از جمله سردیس‌های نامناسب می‌توان به بعضی سردیس‌های مرحوم ناصر عبداللهی، زنده‌یاد شهریار، دکتر علی شریعتی و... اشاره کرد.

پای اینترنت

بافراگیری کرونا، عرصه تولید با معضلات فراوان مواجه شده بود و صداوسیما هم از این آفت دور نمانده بود. فیلم‌ها و سریال‌های قدیمی ناچار به بازپخش بودند و چاره‌ای دیگر هم نبود. اما این همه ماجرا بود. قابلیتی که بیشتر در بعضی بسترها دیده شده بود، حالا بیشتر به چشم می‌آمد. بسترهایی نظیر فیلیمو و نماوا، در این میان نشان دادند که چطور می‌شود در فقدان کیفیت محصولات صداوسیما، مخاطبان را جذب کرد. ضعف قانون کپی‌رایت در ایران هم دامنه خوبی برای جولان این نوع قابلیت‌ها فراهم می‌کرد. فیلم‌ها و سریال‌های خارجی هم روی پلتفرم‌های مربوطه قرار می‌گرفت و آمار تماشای آن رشد خوبی داشت. تعرفه‌های هردو پلتفرم تقریباً مشابه بود و بسیار مقرون به صرفه‌تر از عرصه‌های پیشین؛ راه‌هایی نظیر خرید سی‌دی یا حتی دانلود اینترنتی، فیلیمو به‌بشتوانه «آپارات» و مجموعه «صبا ایده» توانست برنامه‌های اختصاصی خود را به اشتراک بگذارد.

جشنواره فیلم فجر

در بسیاری از کشورهای جهان، جشنواره‌های سینمایی به شکل آنلاین برگزار می‌شود اما پس از کش و قوس‌های فراوان، قرار بر این شد جشنواره به مراعات پروتکل‌های بهداشتی برپا شود، هرچند نادیده گرفتن همین پروتکل‌ها از سوی عده‌ای با حواشی مختلفی نیز همراه بود و گاه به گاه خبرهایی درباره آن شنیده می‌شد. اما با تمام این دشواری‌ها جشنواره سی و نهم در نهایت برگزار شد و برندگان نیز اعلام شدند؛ جایزه نقش اول مرد نصیب رضا عطاران شد برای فیلم «روشن»، سیمرغ بلورین بهترین نقش اول زن به رویا افشار رسید برای فیلم «مامان» و «یدو» به کارگردانی مهدی جعفری نیز به عنوان بهترین کارگردانی جایزه گرفتند. از حواشی مهم این جشنواره بازی خوب هدیه تهرانی بود که نادیده گرفته شد. همچنین از نکات مهم دیگر نامزدی دوباره پژمان جمشیدی در نقش بازیگر مکمل بود که حاشیه‌هایی در محل سالن خبری برایش به همراه داشت. هر چند جمشیدی مثل دفعات دیگر با صبری از کنار این قضایا گذشت.

نکته دیگر اما حضور نداشتن دوبار برگزیده فیلم سینمایی «ایلیق» به کارگردانی نرگس آبیاری بود. غایب بزرگ فهرست نامزدهای اعلام شده بهترین بازیگر اصلی مرد، بهرام رادان بود که درباره بازیگری اش حرف و حدیث‌های مختلفی مطرح بود.

حراج تهران

یکی از اتفاقات حاشیه‌ساز امسال که حرف و حدیث‌های فراوانی به دنبال داشت، سیزدهمین حراج تهران بود. عصر روز جمعه، بیست و ششم دی در هتل پارسیان آزادی ۱۱۰ اثر هنری برای فروش چکش خوردند و نقل محافل خبری شدند. به هر حال رکوردشکنی پیش‌بینی‌ناپذیر تابلویی از آیدین آغداشلو، با توجه به حاشیه‌های این چهره، خبری زورنالیستی و داغ بود. هر چند آثار محمد احصابی و حسین زنده‌رودی همچنان از گران‌ترین آثار حراج سیزدهم بودند. با این حال یکی از فروش‌های عجیب امسال، تابلوی نقاشی دو لته‌ای «خاطرات امید» از مجموعه «خاطرات انهدام» آیدین آغداشلو بود که با قیمت پایه یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون تومان عرضه شده بود و در نهایت به قیمت ۱۲ میلیارد تومان به فروش رفت. این تابلوی آیدین آغداشلو یکی از بیشترین نوسانات قیمت‌دهی را داشت و توانست رکورد تابلوی محمد احصابی را بشکند. همچنین این تابلو، رکورد ۱۲ دوره حراج تهران را هم شکست.

ابتدال ساسی

یکی از مفضح‌ترین اتفاقات که اسفندماه همین امسال رخ داد، پخش کلیبی تصویری از ساسی مانکن بود. ساسی مانکن پیشتر با پخش بعضی از ترانه‌ها و کلیپ‌ها توانسته بود مخاطبانی در قشرهای نوجوان و جوان را با خود همراه کند. این بار اما این خواننده اتفاقی را رقم زد که خبر از یک فاجعه می‌داد. ساسی مانکن از یکی از بازیگران فیلم‌های پورن در کلیپ خود استفاده کرده بود و اتفاق مهیب جایی بود که چنین ایده‌ای را داخل خانواده‌های ایرانی می‌برد. مسائلی نظیر آشناسدن نوجوانان با مسائل جنسی، طریقه برخورد با آنها و روش‌های مناسب مدیریت این مسائل، همواره یکی از آسیب‌های اجتماعی مهم در ایران بوده. کار افرادی نظیر ساسی مانکن در واقع بهره‌برداری و سوءاستفاده از چنین آسیب‌هایی بود.

تلویزیون

در حالی که با شروع کرونا پخش بسیاری از برنامه‌ها و سریال‌ها و مجموعه‌های تلویزیونی با مشکل مواجه شده بود، مخاطبان چندان خواستار تماشای سریال‌های قدیمی نبودند. بعد از گذشت چندین ماه، تازه قرار است برنامه‌های پر مخاطب تلویزیون دوباره مردم را به سمت رسانه ملی بکشاند. به‌عنوان مثال «خندوانه» که در عید نوروز ۹۹، به دلیل شیوع کرونا تعطیل شده بود، ۲۰ اسفند امسال دوباره روی آنتن رفت. همین اتفاق درباره «عصر جدید» هم رقم خورده بود اما اواخر اسفند اما بعد از این همه مدت بالاخره روی آنتن رفت. «دورهمی» هم سی‌ام اسفند با حضور احسان علیخانی به‌عنوان میهمان برگزار شود. این مجموعه در نوروز ۱۴۰۰، برنامه‌ای نخواهد داشت.

درگذشتگان

در سال کرونایی، بسیاری از چهره‌های فرهنگی را از دست دادیم. در حوزه ادبیات، می‌توان به نام‌هایی نظیر اسماعیل سعادت، عباس صفاری، علیرضا راهب و محمدرضا حسن بیگی اشاره کرد. در عرصه تئاتر و تلویزیون و سینما اما چهره‌های محبوبی از دست رفتند؛ شخصیت‌هایی نظیر محمدعلی کشاورز، سپروس گرجستانی، پرویز پورحسینی، ماه‌چهره خلیلی، کیومرث درمبخش، احمد پورمخبر، خسرو سینیایی، بهمن مفید، منوچهر طیب، چنگیز جلیلووند، کریم اکبری مبارکه، اکبر عالمی، کامپوز با پرتوی و... موسیقی هم سالی سخت را سپری کرد و درگذشت استاد محمدرضا شجریان، یکی از ضایعه‌هایی بود که هرگز از خاطر جمعی ایرانیان نخواهد رفت. در حوزه‌های دیگر نظیر اندیشه و کتاب نیز چهره‌هایی همچون داوود فیروز، سیدهادی خسروشاهی، حسن محبوب و... به‌دیار باقی شتافتند.

